

בתי הדין הרבניים

לאור האמור, סבור בית הדין שיש לפסוק בתביעה בדרך של פשרה
הקרובה לדין, במקום שהדין אינו יכול להתברר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1015533/3

בבית הדין הרבני האזורי חיפה

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף יגודה – אב"ד, הרב סיני לוי, הרב יעקב שרעבי

המבקשת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד קרן גולד בן יאיר)
נגד
המשיב: פלוני

הנדון: תביעה רטרואקטיבית של מזונות ילדים

פסק דין

א. רקע ועובדות מוסכמות

הצדדים התגרשו לפני למעלה מעשור, ולהם שתי בנות.

בתאריך 11.1.2015, אשרו הצדדים הסכם גירושין וניתן לו תוקף של פסק דין.

על פי ההסכם (סעיף 7), נדרש האיש לשלם לאישה סך של 3,400 ש"ח עבור שתי הבנות עד הגיעה של הקטינה לגיל 3, ולאחר מכן, סך של 2,500 ש"ח עבור שתי הבנות (1,250 ש"ח לכל בת).

בפועל, ואין חולק בדבר, האיש לא שילם את דמי המזונות באופן סדיר במהלך עשר השנים האחרונות. מספר חודשים שילם בהתאם להסכם, ולאחר מכן הפסיק. בהמשך (הצדדים לא אמרו מתי בדיוק), שילם סך של 20,000 ש"ח בגין חוב המזונות.

בתאריך 21.12.2023 הגישה האישה תביעה לתשלום מזונות, בהתאם להסכם.

לאחר קיום הדיון, הציע בית הדין מסגרת להסכם פשרה, אך הצדדים לא הצליחו להגיע להסכמות.

ב. תמצית טענות האישה ותביעתה

סך חוב האיש לאישה, עומד על 275,000 ש"ח.

האישה מעולם לא מחלה או ויתרה על תשלום מזונות הילדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

היא דרשה זאת מן האיש מעת לעת, אך נמנעה מלפתוח בהליכי גביה מחשש מן האיש, וכן כדי לא לפגוע בבנות ובקשר עמן.

גם על פי הסכם הגירושין, הסדרי השהות הם בחלוקה שווה. מאז היו שינויים בדרך בה ביצעו את הסדרי השהות, אך היחס נשאר דומה למה שהיה בעת הגירושין.

האישה הגישה תכתובות וואטסאפ התומכות בכך שמשנת 2020 דרשה מן האיש תשלום מזונות, והוא דחה אותה. בתכתובות מתייחסת במפורש הן למזונות העבר והן למזונות שיש לשלם מידי חודש בחודשו.

בסיכומיה וגם בדיון, ציינה האישה כי בשנת 2019 נטלה הלוואה מן הבנק, על מנת שתוכל להתמודד עם המצב הכלכלי. יתרת ההלוואה עומדת כיום על כ- 100,000 ש"ח.

האישה תובעת תשלום מזונות העבר עבור כלל השנים ומבקשת שבית הדין יקבע בהחלטה שהיא רשאית לאכוף מזונות יותר משנתיים לאחור.

ג. תמצית טענות האיש

האיש טוען שיצא ללא רכוש מן הנישואין, כאשר לאישה נותרה דירה, למרות השקעתו בה במהלך חיי הנישואין. כמו כן, נותר עם רכב בשווי 2,000 ש"ח, בעוד האישה עם רכב שהוא בשווי משמעותי יותר. הוא מציין כי הוא לן בבית הוריו במשך כשנתיים.

זמני השהות היו נרחבים יותר מאשר אלו שבהסכם. הילדות היו אמורות לישון אצלו שתי לילות, אך בפועל, מעבר לכך שלנו אצלו שני לילות, הוא הוציא את הבנות מבית האם שלושה ימים בשבוע, וגם קיבל אותן לארוחת צהרים, והן הגיעו אל האם רק בשעות הערב.

החל משנת 2019 שכר דירה שאפשרה לבנות פרטיות, כך שהיקף הלינה בביתו גדל. הבנות לנות בבית שלו שני עד רביעי, וכל סופ"ש שני, חמישי עד שבת. בפועל, החלוקה שווה.

במהלך השנים הוא שילם תשלומים רבים עבור הילדים, בכלל זה חוגים שונים: טניס, גלישה, תנועת נוער, מורים פרטיים, תכשיטים וכן צרכים רבים של הבנות.

אומנם האם נטלה על עצמה את עלויות בית הספר, אך לאור העובדה שהן למדו בחברה ברמה סוציו אקונומית גבוהה, הדבר גרר עלויות גבוהות נוספות, רכישת מותגים, בילויים וכו'.

לבנות פרטי כרטיס האשראי של האב המותקן אצלן בטלפון הנייד, כך שהן מוציאות על חשבונן הוצאות רבות שלהן.

על רקע הצעת בית הדין בדיון, האיש מציע את ההסדר הבא בדרך של פשרה: בגין חוב העבר ישלם לאישה סך של 100,000 ש"ח בתשלומים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בגין מזונות עתידיים, לא ישלם לאישה דבר, אך הוא יפקיד לזכות כל אחת מן הבנות סך של 500 ש"ח חסכון, עד הגיען לגיל 18. לדבריו, אם ישלם לאם מזונות, לא יוכל לממן לבנות את ההוצאות הקבועות שהוא משלם היום - הוצאות הבנות בכרטיס אשראי, טלפון סלולרי, ביטוח בריאות, נסיעות, בגדים וכו'. לפיכך, יידרש לנסות ולבטל את הסכם הגירושין כל חלקיו. שכן לא ניתן לדרוש יישום מרכיב אחד בהסכם ולא ליישם רכיבים אחרים בהסכם

דיון והכרעה

ד. דחיית הטענות על תוכן ההסכם

האיש טען טענות ביחס לחוסר השוויון בהסכם עצמו, כאשר לטענתו יצא מקופח. לדבריו, האישה יצאה ברווחה, ואילו הוא יצא בחסר.

אין מקום לדון בטענות אלו כאשר אין חולק שההסכם אושר כדין בבית הדין, ולפיכך הוא מחייב. כמו כן, אין בכוח הטענות להשפיע על ההכרעה בשאלת התביעה הרטרואקטיבית או גם על שינוי ההסכם.

ה. דיון בטענות לשינוי נסיבות

האב טען לשינוי נסיבות שיש בהם כדי להצדיק שינוי בחיוביו בהסכם.

בכתבי הטענות טען האב שהסדרי השהות נקבעו ביחס של 5/9 (האב חמישה ימים והאם 9 במשך שבועיים), וכעת מתקיימים הסדרי השהות זהים. בשלב מסוים עברו לשבוע שבוע.

האם טענה שמתחילה היו הסדרי השהות דומים ולאחר מכן שינו רק את סדר הימים.

בהסכם מוגדרת המשמורת כמשמורת משותפת. בהיבט של מספר ימי הלינה בשבוע, נראה שהאב מדייק יותר (אם כי יתכן שיש חוסר בהסכם, כיוון שאין התייחסות מפורשת לסופי שבוע).

בהסכם הוסכם שהבנות בשבוע הראשון לנות אצל האב רק ביום שני, ובשבוע השני בשני וחמישי. עם זאת, היקף הסדרי השהות והאחריות המוטלת עליו רחבה מן הרגיל. הבנות ישנות עמו ביום שני, אך הוא צריך לקחת אותן מבית האם ביום שני בבוקר בשעה 7:20 למסגרות החינוך. ביום שלישי, האם לוקחת את הילדות מביתו רק בשעות הערב, לאחר ארוחת ערב, כשהן מוכנות לשינה. גם ביום חמישי, האב לוקח את הבנות בבוקר מבית האם והיא לוקחת אותם לביתה מביתו בשעות הערב. בשבוע שלאחר מכן, הבנות לנות אצל האב ביום חמישי. (כאמור, יתכן, שיש טעות סופר בהסכם, והבנות שהו אצל האב בסופ"ש בשבוע א', אך זה לא נכתב, אך בהחלט ייתכן שלא כך הוסכם).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו כן, נראה שהסדרי השהות התרחבו, רק לאחר מספר שנים, סביב שנת 2020, כשלאם היה בן זוג והיא גרה בדירתו חלק מן הזמן.

עם זאת, לצד הרחבה מסוימת של הסדרי השהות ביחס להסכם, לטענת האישה הכנסות האיש גדלו באופן משמעותי מהעת בה התגרשו הצדדים.

אשר על כן, עשויים להיות שיקולים לשינוי חיוב המזונות, אך אין מקום לדון בטענות אלו כל עוד לא נפתח תיק לביטול או שינוי ההסכם. הכרעת בית הדין להלן, תיתן משקל מסוים לשינוי של הגדלת הסדרי השהות, זאת ביחס לגבייה למפרע.

ו. תביעת מזונות רטרואקטיבית – המצב החוקי

המחוקק (חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959) קבע מגבלות לגבייה של מזונות עבר. וכך נקבע בסעיף 11 לחוק:

11. (א) תביעה למזונות שהוגשה כעבור יותר משנה לאחר התקופה שבעדה הם נתבעים, רשאי בית המשפט לדחותה בשל כך בלבד, אם לא ראה טעם סביר לאיחור.

(ב) מזונות שלא התחילו לפעול לגבייתם תוך שנתיים לאחר התקופה שבעדה הם נפסקו, אין לגבותם אלא ברשות בית המשפט.

התביעה דנן הוגשה אף על רקע ס"ק ב', שכן האישה לא יכלה לגבות את המזונות בהוצל"פ יותר מאשר שנתיים לאחור.

עם זאת, ראו בפסק דינם של הרבנים הגאונים, הרה"ג אוריאל לביא - אב"ד, הרה"ג דוד מלכא והרה"ג חיים ו' וידאל בתיק 707330/11, אשר העלו שהוראת חוק זו כלל אינה חלה על תשלום מזונות שמכוח הדין האישי.

נשוב ונדגיש, הוראות החוק אינן מונעות תביעה רטרואקטיבית שנים לאחור, אלא שנדרש שיקול דעת שיפוטי והכרעה טרם אכיפת גביית מזונות אלו.

כך או כך, הוראת החוק מלמדת על המורכבות של תביעה שנים ארוכות לאחור. הדבר יוצר קושי כאשר נדרש האב לשלם סכום ניכר באופן מיידי. כמו כן, העדר תביעה מעלה שאלה לגבי הנסיבות מכוהן לא הוגשה תביעה והאם ניתן לומר שהייתה מחילה.

ז. פסקי דין רבניים בסוגיית תביעה רטרואקטיבית של מזונות

נקדים ונאמר, שמספר פסקי דין עסקו בשאלת תביעת מזונות רטרואקטיבית. ככלל, יש להבחין בין מצבים שונים - תביעה רטרואקטיבית טרם נקבע חיוב מזונות, תביעה לאחר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שנקבע בפסק דין או בהחלטה חיוב מזונות, אך אלו לא שולמו בפועל, ותביעת מזונות לאחר שנכרת הסכם גירושין אך לא שולמו מזונות בפועל.

על מנת שלא לחזור על דברים, נפנה לפסקי דין מרכזיים. פד"ר חלק ב' (עמוד 162) בבית הדין הגדול בהרכב הרבנים הגאונים הראשונים הרב יצחק ניסים, מרן הגרי"ש אלישיב, והרה"ג בצלאל זולטי זצ"ל. נצטט מפסק דין זה להלן.

פסק דין מפורט מן התקופה האחרונה, נכתב על ידי הרה"ג רפאל זאב גלב שליט"א והרה"ג יצחק מרוה שליט"א בתיק 300909/12, ביושבם בבית הדין בנתניה.

פסקי הדין הבהירו מדוע אם הזנה את ילדיה למרות חיוב האב, אינה במעמד של 'פורע חובו של חברו שלא מדעתו' אשר הניח מעותיו על קרן הצבי. לאם, כאפוטרופוס של יתומים, זכות תביעה למרות שדאגה למזונותיהם, וקיימה בכך את חובת האב למזונות מרצונה החופשי.

ח. חיוב המזונות בהסכם הגירושין

על מנת לדון בסוגיית תביעת חיוב מזונות שבהסכם שנים לאחור, אנו סבורים שיש להגדיר את מהותו של חיוב האב במזונות ילדים בהסכם גירושין.

מה היחס בין החובה ההלכתית (ברמות השונות בהתאם לגיל), לבין הסכום שנקבע בהסכם הגירושין? ומה היחס בין חיוב המזונות, למרכיבים נוספים בהסכם?

פסקי הדין אליהם נפנה להלן, דנו במהות התחייבות האב לסכום מזונות בהסכם, במסגרת השאלה האם ומתי קיימת האפשרות לשינוי חיוב המזונות בשל שינוי נסיבות.

בפסק דין של בית הדין ההרבני הגדול שפורסם בפד"ר כ' (עמ' 1 ואילך), נחלקו הרב הראשי לישראל הרה"ג רבי אברהם שפירא זצ"ל, עם הרה"ג דיכובסקי שליט"א, בדבר האפשרות לשנותם בשל שינוי נסיבות. הרה"ג דיכובסקי נטה לבטל את החיוב במצב של שינוי נסיבות, ואילו הרה"ג שפירא הדגיש את היותו החיובים שבהסכם שזורים זה בזה, ולפיכך לא ניתן לבטל סעיף מזונות בשל אומדנא בעלמא.

בפסק דין מבית הדין הרבני הגדול (תיק 1241751/2 - פורסם במאגרים משפטיים) שניתן על ידי כבוד הדיינים, הרב הראשי לישראל (לשעבר) הרה"ג דוד ברוך לאו, הרה"ג אליעזר איגרא, הרה"ג מיכאל עמוס) דנו באריכות בביאור הבסיס המשפטי והעקרונית לשינוי חיוב מזונות שנקבעו בהסכם, במצב של שינוי נסיבות מהותי.

פסק דינו של הרה"ג פנחס מונדשיין, בנימוקי פסק הדין בתיק 960583/20 (בית הדין האזורי נתניה), עוסק בשאלת האפשרות לביטול הסכם גירושין לאור שינוי נסיבות, תוך דיון בסוגיות שונות, ובכללן מהות ההתחייבות על סכום מזונות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראו עוד בפסק דין של הרכב דנן, בתיק 1026944/11, פסק דין לשינוי חיוב במזונות הקבועים בהסכם, סקירה נוספת של סוגיה זו.

ט. מהותה של התחייבות האב למזונות ילדים בהסכם

בפסקי הדין הנזכרים לעיל, עולים שלושה הסברים עיקריים למהותה של התחייבות לסכום בגין חיוב מזונות הילדים.

אפשרות א' - קביעה בהסכמה של הסכום בו מחויב האיש במזונות כדין מזונות. הבנה זו מצדיקה שינוי בחיוב המזונות בשינוי נסיבות.

אפשרות ב' - הסכום הקבוע הוא חיוב עצמאי חדש של האב כלפי האם שאין להגדירו כחיוב מזונות.

התפיסה של "חיוב עצמאי" לאם שאינו לזון את הילדים, עשויה להוביל גם לתוצאה תמוהה. בפסק הדין בפד"ר כ' הנזכר, מתאר הרה"ג דיכובסקי מחלוקת שלו עם דיין אחר (בתיק אחר), בו לדעת אותו דיין יש להמשיך בתשלום המזונות הגבוהים, למרות שהילד נשלח למוסד של שירותי הרווחה, ללא עלויות של האם. טענת אותו דיין היתה - חיוב המזונות בהסכם הוא עצמאי, ואין לבטלו גם אם אין כל תשלום מזונות של האם. טענה זו כמובן, אינה מתיישבת על הלב.

אפשרות ג' - התחייבות לסכום מזונות, היא התחייבות בתמורה לויתורים או התחייבות של האישה.

לפי אפשרות זו, אין מדובר בחיוב עצמאי ללא תוכן, אך גם לא מדובר על קציבה של חיוב המזונות על פי דין. אלא שאין לראות בחיוב המזונות רק חיוב מזונות, ויש להניח שהוא קשור גם להיבטים אחרים של ההסכם. כך מנוסחים הדברים בפסק דינו של הרה"ג מונדשיין:

"לכאורה הדעת נוטה כי התחייבות המזונות בהסכם גירושין היא כדין התחייבות הדדית. לקביעה זו נגיע מתוך התבוננות בהסכם שלפנינו (ונפרט זאת באריכות בפרק הבא), וסביר להניח שהוא הדין כך כמעט בכל הסכם גירושין. מסתבר שאין התחייבות האיש צומחת על קרקע בתולה, אין האיש "מתנדב" להוסיף על מה שהיה נפטר בלאו-הכי, רק מתוך רצון טוב. ברור שהתחייבות האיש הינה חוט אחד ממארג כולל האורג את ההסכם, והתחייבותו באה כתמורה לויתורים שונים להם התחייבה האישה וממילא לא נוכל לנתק חוט בודד מתוך מארג העסקה כולה ולדון בו כדבר העומד בפני עצמו."

בהמשך הדברים מביא מדברי הרבנים הגאונים הרה"ג שאול ישראלי והרה"ג אברהם שפירא, אשר סברו שאין לשנות את חיוב המזונות, אף במצב של שינוי נסיבות, שכן יש להעריך שהתחייבות האב לסכום מזונות באה כחלק מויתורים שונים של האישה, וכן עצם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההסכמה להתגרש. וכיוון שהחייבים שבהסכם שזורים זה בזה, לא ניתן לבטל סעיף מזונות בשל אומדנא.

נציע את האפשרות של התחייבות בתמורה גם בצורה נוספת, ונאמר שחייב המזונות הוא התחייבות בתמורה, אף אם אין מדובר על התחייבות כנגד ויתורים שונים בשאר ההיבטים. יש מקום לומר שבתמורה להתחייבות האב לשלם סכום מסוים לאם, האם מתחייבת במזונות ומדור ילדיה אשר מוטלים באופן בסיסי על האב וכן בטיפול בילדים. ההתחייבות במזונות היא התחייבות לאם תמורת התחייבות האם לזון את הילדים, אך אין זיקה ישירה בין העלויות. לדוגמה, יש מקום להוסיף על עיקר החיוב, ולו בהסכמה, בשל ההתעסקות הכלולה בטיפול בילדים. כעת, אם זנה האם את ילדיה באופן רחב או מצומצם מהסכום שנקבע, אין זה נוגע כלל לחיוב האב.

ישנם הרבה הסכמים, שבניסוחם הם מדגישים את הדבר - האם מתחייבת לדאוג לכלל צרכי הילדים בעת שהילדים בביתה, וכן האב מתחייב לדאוג בשעה שהילדים בביתו. גם בהסכם דנן ישנה התייחסות דומה. אך גם ללא התייחסות מפורשת בהסכם, באופן מהותי ניתן לומר שזה תוכן ההסכם. לפיכך, לא בוחנים כל חודש מה היו הצרכים של הילדים בפועל.

הדברים אמורים לגבי עיקר מזונות ומדור, שהם חיובים שנקבעים בדרך כלל למשך שנים ללא שינוי (למעט הצמדה למדד), זאת למרות שבתנאי החיים המשתנים, יש עליות וירידות בהוצאות. שינויים אלו אינם משנים את חיוב המזונות, משום שזו היא העסקה - האם מתחייבת לזון בשעה שהילדים אצלה, האב מתחייב כנגד זה סכום קבוע. שונים מכך הם חיובי המחציות, אשר הם כן תלויים בהוצאות באופן ישיר. במרכיב זה יש מקום נכבד יותר לראות תשלום של האם, ללא תביעה מן האב, פריעת חוב האב ללא דרישה ממנו. אך גם בכגון זה, כאמור בפסקי הדין הנזכרים למעלה, אינה נחשבת כמבריה ארי ויש לזה זכות תביעה.

לפי הבנה זו, יש מענה לתמיהתו של הרה"ג דיכובסקי. לשיטתנו, מדובר בהתחייבות שאינה תשלום מזונות לילדים, אלא תשלום לאם תמורת הדאגה למזונות הילדים. אשר על כן, אם האם אינה נדרשת לקיים את חלקה, היא גם אינה זכאית להתחייבות האב שמהווה תמורה לה. בדומה, בפסק הדין בתיק 1026944/11, סברנו ששינויים רבים להם טענו הצדדים אינם מהווים שינוי נסיבות המצדיק שינוי במזונות הילד. אך עליה של האב ארצה, אשר משנה דרמטית את היקף הסדרי השהות, כן מהווה שינוי נסיבות מהותי, המצדיק שינוי בהיקף חיוב המזונות.

נוסיף ונעיר, שלפי הבנה זו של התחייבות המזונות בהסכם גירושין, בוודאי שאין כלל מקום לדון את האם שלא פועלת לאכיפת חיוב המזונות של האב, כמי שפורעת את חובו. שכן, ההתחייבות לזון היא התחייבות שלה על פי ההסכם, אלא שהיא לא פעלה למימוש התמורה. אין כל קשר לפורע חובו של חברו במצב כזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

י. מחילה בעל פה, ומחילה בלב - האם מועילות

יש מקום לדון האם התנהלות התובעת שלא פעלה לגביית החוב, מהווה מחילה על חיובו של האב בהסכם לתשלום מזונות.

האיש לא חלק על כך שמעת לעת טענה האישה כלפיו שעליו לשלם מזונות. לעניין זה האישה הציגה גם ראיות להתכתבויות החל משנת 2020. לפיכך, אין מקום לטענה של מחילה מפורשת.

אומנם, ניתן לכאורה לטעון שמא מחלה בליבה על חיוב האב כלפיה.

להלכה נפסק שמחילה מועילה בעל פה ואינה צריכה מעשה קנין. לפיכך, אילו היתה האם מוחלת על חוב האיש, לכאורה היה הדבר מועיל. וזו לשון השולחן ערוך והרמ"א בס"י רמ"א סעי' ב':

"מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זה מתנה הנקנית בדברים בלבד.

הגה: ויש אומרים אפילו היה לו שטר או משכון עליו, אפילו הכי הוי מחילתו מחילה בדברים בעלמא."

והש"ך כתב שביש עליו שטר, הוי ספיקא דדינא אם מועילה מחילה בעל פה.

ולעניין מחילה בלב, כתב בקצות החושן סימן יב ס"ק א':

ועיין מסגרת השולחן שכתב בשם מוהרש"ל דאם אומר שבלבו היה למחלו ועכשיו רוצה להתנקם ממנו לאיזה סיבה ותובעו לא מהני תביעתו, דמחילה בלב הוי מחילה אף דנקיט שטרא בידל, וכן הוכיח הסמ"ג, דאם לא כן, היאך מחלה כתובתה מדלא תבעה כ"ה שנים, הלא לא דיברה כלום, ע"כ מחילה בלב הוי מחילה אף דנקיט שטרא ועיין שם. ובעיני יפלא הדבר דלא מצינו בשום מקום דמחשבה מועיל... "

הרי שלדעת קצות החושן אין מועילה מחילה בלב ללא דיבור.

ומבאר קצות החושן מדוע באלמנה ששהתה 25 שנה ולא תבעה כתובה, דינה שמחלה:

"והיינו נמי טעמא דשהתה כ"ה שנים דמחלה מדלא תבעה, דהוא נמי ידוע מחשבתה לכל העולם ולא הוי דברים שבלב כיון דידוע בלב כל אדם."

כלומר, אמנם מחילה בלב אינה מחילה, אך כאשר הדבר ברור ומוכח לכולי עלמא שהתנהגות מסוימת מבטאת מחילה, המחילה תקפה ולא הוי דברים שבלב.

לסיכום, יש הסוברים שמחילה בלב הוי מחילה (אנציקלופדיה תלמודית כרך מד, [מחילה] טור תרג), וביאור הענין שהמחילה אינה מכח הדיבור אלא מכח הרצון למחול, והדיבור אינו אלא גילוי הרצון. ויש הסוברים שמחילה בלב אינה מחילה. אך במצב בו יש אומדנא דמוכח שמחלה, הוי מחילה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יא. מחילה על מזונות אישה וילדים, באישה נשואה, אלמנה וגרושה.

מזונות אישה נשואה

לגבי מזונות אישה נשואה, נפסק בשו"ע אבן העזר סימן ע':

"הלך בעלה ולוותר ואכלה, חייב לשלם."

וברמ"א בסוף הסעיף כתב על פי דברי הר"ן ריש פרק שני דייני גזירות:

"לא לוותר, רק מכרה נכסיה ופרנסה עצמה, אין לה עליו כלום ומעשה ידיה שלה."

וביאר הב"ש:

"רק מכרה. כתב הר"ן בפרק אלמנה ניזונת ריש דף תקנ"ו ור"פ שני דייני והמגיד ספ"ח ובב"י ס"ז צ"ג דהרמב"ן ס"ל אם מכרה נכסים אמרינן מסתמא מחלה, דדרך הנשים הוא לגלגל עם בעליהן, לפי זה אפילו אם אינה יודעת לעשות שום מלאכה מכל מקום אין צריך להחזיר לה, כי מסתמא מחלה לו, והר"ן הניח דין זה בצ"ע. מיהו אם אמרה בפני עדים דאין דעתה לוותר - דינה כלוותר."

דהיינו, ביחס למזונות אישה נשואה, כל עוד לא אמרה בפני עדים שאינה מוחלת ופרנסה עצמה, חזקתה שמחלה לבעלה, משום שדרך נשים להתגלגל עם בעליהן.

אלמנה

אלמנה זכאית למזונות מעיזבון בעלה כחלק מתנאי כתובה. לגבי אלמנה שלא תבעה מזונותיה, נפסק בשו"ע אבן העזר סימן צג (ומקורו בגמרא כתובות צו ע"א):

"אלמנה עניה ששהתה שתי שנים ולא תבעה מזונות, או עשירה ששהתה ג' שנים ולא תבעה - ויתרה, ואין לה מזונות משנים שעברו, ואם שהתה פחות מזה אפילו יום אחד - לא ויתרה. ואם היה בידה משכון בתוך אותן שנים או שלוותר לא ויתרה."

בשונה מאישה נשואה, באלמנה אין חזקת מחילה מיידית, אך לאחר שנתיים או שלוש יש חזקה שמחלה. נציין, שהבחנה מתי נדרשות שנתיים ומתי שלוש תלויה במחלוקת ראשונים, ועיסוק בסוגיה זו אינה נדרש לענייננו.

מדין מחילת אלמנה אחר ב' או ג' שנים ניתן ללמוד שישנם מצבים בהם הימנעות מתביעה במשך שנים מבטאת מחילה על הזכות למזונות. בגמרא, וכך נפסק להלכה, הבחנה בין מצבים שונים, מהו משך הזמן בו יש חזקה של מחילה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יב. מה בין מזונות אלמנה לחוב ישן

הלכה זו מעלה שאלה, מדוע במזונות אלמנה העדר תביעה שנתיים ושלוש מהווה ביטוי למחילה. שהרי, השו"ע בחושן המשפט סימן צח סעיף א' פסק שהימנעות מתביעת שטר אף תקופה ארוכה - אינה מהווה ראייה למחילה על החוב, ומקורו בתשובת הרא"ש (כלל סח תשובה כ), שם מדובר על שטר בן שלושים שנה, והרא"ש קובע שעצם חלוף הזמן אינו פוסל את השטר (ובכלל זה מוכח שגם אין לחוש למחילה).

יש לציין, שבפסקי הדין שדנו בתביעת מזונות ילדים רטרואקטיבית, לא התייחסו לדין אלמנה שלא תבעה מזונותיה במפורש (לבד מאשר הציטוט בתוך דברי המהרש"ם דלהלן), למרות שלכאורה יש מקום ללמוד ממנו שהעדר תביעה עשוי להוות ביטוי למחילה.

דין דומה מצאנו באבן העזר סימן קא, לפיו אלמנה שלא תבעה כתובתה זמן רב, ואין שטר כתובתה בידה, הרי לאחר חלוף עשרים וחמש שנים - אינה יכולה לתבוע כתובתה, שחזקה שמחלה על תביעת כתובתה. למקור זה התייחסנו לעיל בדברי קצות החושן.

יג. שלוש הבחנות אפשריות בין דין שטר חוב ישן לבין השתהות בתביעת מזונות אלמנה

יש לנסות וליישב את ההבחנה בין הדין שאין חשש למחילה על חוב ישן גם לאחר שנים ארוכות של השתהות בתביעה, לבין חזקת המחילה שמצאנו באלמנה לאחר ב' וג' שנים. נציע שלוש אפשרויות.

בפסק דינו של הרה"ג גלב, מציע לבאר את הדין שלאחר עשרים וחמש שנים דנים את האלמנה כמי שמחלה על כתובתה מדין "קולי כתובה", זאת בהתבסס על דברי הנימוק"י בב"ב בדף קל"ב לגבי המחלק נכסיו לבניו ואשתו שותקת שאבדה כתובתה. זו לשון הנימוק יוסף:

"ודרכים אלו קולי כתובה נינהו, דאפילו לא מחלה בהדיא אמרינן דכמי שמחלה בהדיא דמי, מה שאין כן בבעל חוב, עד דמחיל בהדיא לא הוי מחילה".

יתכן שאפשר לטעון שיסוד הדין במחילת אלמנה על מזונותיה שלא תבעתם ב' וג' שנים - גם הוא מקולי כתובה, שהרי גם מזונות אלו מתנאי כתובה, ותנאי כתובה - ככתובה.

אפשרות שניה להסבר מדוע העדר תביעה במזונות אלמנה עשויה להיות ביטוי למחילה יותר מאשר בחוב רגיל. כאשר אדם הלווה כסף והגיע מועד הפירעון, העדר תביעה הוא שב ואל תעשה בלבד. בשונה מכך, חוב מזונות האלמנה או הילדים הוא חוב מתחדש והאישה נדרשת להוציא כסף למחייתה או למחיית ילדיה. בכל חודש, העדר התביעה של החודש הבא, הוא מעשה בו ניכר לכאורה ויתור על הזכות. אמנם, כלפי התקופה שחלפה פורמלית יש לדמות את הדבר לחוב עבר, אך מעשית, הוצאה חודשית מתחדשת ולצידה הזנחת התביעה לאורך זמן, עשויה להוות ביטוי משמעותי למחילה, לאור ההוצאה החודשית שנובעת מהעדר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התביעה. אם נראה כך את הדברים, אין כל סתירה בין הדין האמור באלמנה שאינה תובעת מזונותיה לבין השתהות בתביעת חוב ישן.

יתכן להעלות חילוק שלישי להבחנה בין אי תביעת שטר חוב לבין אי תביעת חוב מזונות.

בשטר (וגם בכתובה) החיוב קיים באופן גמור וודאי ואילו המחילה היא ספק. רק אומדנא דמוכח גמורה על מחילה פוטרת את החייב מחיובו. בשונה מכך, למרות שאב חייב במזונות ילדיו והעיזבון חייב במזונות האלמנה, החיוב העקרוני הופך לחיוב ממון רק כאשר האלמנה ניזונה מתוך כוונה לקבל את התשלום מן האב. כמו כן, כאשר הבן ניזון מתוך כוונה לתבוע את האב. ביטוי לכך הוא - אם האלמנה תצמצם את אכילתה, לא תהיה זכאית למזונות רגילים בעלות מלאה, כל עוד לא הוגשה תביעה על ידה (ראו שו"ע אבן העזר סימן צה סעיף ה'). אין הדבר נובע מכך שהיא מחלה באופן ברור, אלא שביחס לעלויות שמעבר למה שקנתה בפועל, כלל לא נוצר חיוב כספי. יתכן עוד, שכך גם אם היא רוכשת מזונותיה שלא מתוך כוונה להיפרע מן הבעל, כלל לא התגבש החיוב העקרוני של האיש למזונות לכלל חיוב ממוני.

לפי אפשרות זו, בכל מקרה בו טרם התגבש החיוב העקרוני למזונות לכלל חיוב ממוני גמור, הרי כדי לקבוע כי הייתה מחילה, לא נדרשת "אומדנא דמוכח" עד שבליבו ובלב כל אדם יהיה ברור שהיא התכוונה למחול על החיוב, אלא די באומדנא רגילה. לדוגמה, סתמה של אישה נשואה שיש לה כספים שקונה מזונותיה ומזונות ילדיה שלא על מנת להיפרע מן הבעל.

אך חילוק זה, לכאורה, לא קיים במצב בו יש הסכם גירושין בו התחייבות לתשלום סכום קצוב מידי חודש בחודשו. שכן בכגון זה, יש חזקת חיוב על האב, ולכאורה תידרש אומדנא דמוכח לכך שהיתה מחילה על מנת לסתור חיוב זה. כך לפחות לפי ההסבר השני והשלישי (חיוב עצמאי; תמורה) לעיל, בגדר קביעת סכום מזונות בהסכם גירושין.

יד. אלמנה שלוותה - לא מחלה

הדין שנאמר בסיפא של הסעיף - "אם בידה משכון [...] או לוותה - לא ויתרה", אינו נמצא בגמרא בבלי כתובות ומקורו בירושלמי כתובות. וזו לשון הבית יוסף בסימן צג:

"ומה שכתב 'ואפילו שעברו, אם יש לה משכון מהירשים או שלותה ממקום אחר לא היא שתיקתה מחילה' - ירושלמי, כתבוהו הרא"ש והר"ן וה"ה ז"ל: ר"א בשם רבי יוסי בן זמרא - כשלא לוותה ואין בידה משכון, אבל אם לוותה או שיש בידה משכון - גובה אפילו למפרע."

המפרשים לא ביארו את ההבחנה בין לוותה ללא ללוותה, ומדוע בלוותה אין חזקה שמחלה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טו. מזונות ילדים בנשואה

לגבי מזונות ילדים, באישה נשואה, דן המהרש"ם (שו"ת חלק ב' סימן רלו).

בחלק הראשון של התשובה, מסביר המהרש"ם שאין דינה של אם שזנה את ילדיה כדין 'פורע חובו של חבירו שלא מדעתו', ולפיכך עקרונית יש לה זכות תביעה. אך בחלק השני של התשובה, מכריע שאין לאם זכות תביעה משום שחזקה שמחלה לבעלה. וזו לשונו:

"אולם לדינא נראה דכיון דעברו ב' שנים ולא תבעתו לדין ולא מסרה מודעה בעדים אין בידה לתבעו דודאי מחלה לו, שהרי מבואר בב"י א"ע סי' צ"ג דדוקא באלמנה בעינן ב' או ג' שנים, אבל בא"א אפ"ל שתקה יום א' מחלה לו, ומבואר בשם הריטב"א וז"ל: "אמר רבינו בשם רבו ז"ל דדוקא אלמנה לא הפסידה עד ב' וג' שנים, אבל בא"א, כל זמן שלא תבעה מזונותיה איבדה אותן למפרע, שדרך הנשים לגלגל עם בעליהן וכו', וכן ראיתי למורי הרז"ל שדן אפילו לאישה שהלכה לבית אביה מפני מריבה שהי"ל עם בעלה, כיון שלא מסרה מודעה בפני עדים, שלא מחלה אותם" עכ"ל. הרי דגם במקום קטט, בלא מסרה מודעה, אמרינן דמסתמא מחלה, ובכה"ג דאיכא אומדנא דמוכח - גם דברים שבלב הוי דברים, וכ"ה בב"י סוס"י ע' בשם ריטב"א דגם בדאית לה טענה שחייב לתת לה מזונות, אם שתקה ולא תבעה - מחלה. וכ"ה בש"ע שם סי"ב בקיצור, וא"כ ה"נ בנ"ד במזונות הולד, כיון שלא מסרה מודעה בעדים - מחלתן, וכמו שדרך נשים לגלגל עם בעליהן אפילו במקום קטט, ה"נ בזנה הולד איכא הוכחה שמחלה, ובפרט שכבר עברו ב' שנים, דגם באלמנה עניה ופרוצה אמרינן דמחלה, וגבי מזונות הולד, גם בצנועה אינה בושה לתבוע מבעלה, ועל כל פנים היה לה למסור מודעה בעדים שלא מחלה."

המהרש"ם מדגיש, שההנחה שאישה מוחלת לבעלה, קיימת גם במקום קטטה של בני זוג נשואים. הדבר מלמד לכאורה, שההנחה שהאישה מוחלת לבעלה אינה מבוססת על ההנחה כי אישה אוהבת את בעלה ולכן מוחלת לו, אלא עצם המציאות של חוסר תביעה מביא אותנו להניח שהאישה מחלה, אף שהיחסים השוררים בין בני הזוג הם יחסים עכורים.

להלן נביא ממספר פסקי דין, שהבהירו שדברי המהרש"ם נאמרו דווקא במזונות ילדים לאישה נשואה, ולא במזונות ילדים לאישה גרושה.

טז. תביעת מזונות הילדים בגרושה

בפד"ר (ח"ה עמ' 345) הביאו מתשובת הר"י מיגאש (סי' ע"א), אשר מתייחס באופן ישיר לתביעת מזונות ילדים על ידי גרושה:

"שאלה, ראובן גירש את אשתו והיה לו ממנה בת ארבעה שנים, והלך לעיר אחרת ונתעכב שם זמן, והניח את בתו בלא מזונות, וזנה אותה לאה אמה כל ימי היותו שם, וכשבא רצה ליקח את בתו מאת לאה אמה ולהניחה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אצלו או במקום אחר בטוח לו או להוליכה עמו למקום שהולך, ולא
אומרת לא אתן אותה לך להרבה [...] ואני תובעת ממך מה שכבר הוצאתי
עליה בהיותך בארץ אחרת, שלא זנתי אותה אלא דרך הלואה לך, הואיל
ולא היה אפשר לי להניח אותה בלי מאכל וכסות [...] יורנו רבינו דרך
האמת ואם תוכל האם לתבוע המזונות מן האב".

בחלק הראשון של התשובה ביאר מדוע יש להותיר את הבת עם אמה. ובסיום התשובה
מתייחס להשבת המזונות:

"ואמנם ההוצאה שהיא אומרת שהוציאה על בתה בתורת שלא הלוותה
לראובן אביה, הואיל וראובן אינו טוען בזה כי אם שאביו נתחייב בקנין
לזונה, וזה הקנין שטוען בו בלתי קיים כפי הדין, להיותו קנין דברים,
ולהיות שראובן יכול לומר אולי אבי הוא שהוציא עליה משלו והוא נתרצה
מדעתו להשלים יעודו וזן אותה, שאם היה הדבר כן, לא היה יכול לחזור
בו מה שכבר נתן. על כן יש לראובן להחרים חרם סתם על מי שטוענת
שהוציאה על קטנה זו משלה בדרך הלוואה לראובן זה, והיא לא הוציאה
עליה וטוענת שקר, ולא תודה, ואחר כך יתחייב לפרוע לה מה שהוציאה
עליה בזמן שהלך ראובן זה אביה, וכך הדין."

מבואר בסיום דברי הר"י מיגאש, שיש לאם גרושה שזנה את הילדים, זכות תביעה כלפי
האב.

בפד"ר חלק ג' (עמוד 164) שהזכרנו לעיל כתבו (בלי להתייחס לתשובת הר"י מיגאש), שבעוד
שבאישה נשואה יש מקום לומר שאם הוציאה על בנם המשותף לא תוכל לתבוע על העבר,
משום שדרך נשים להתגלגל עם בעליהן, אך אישה הגרושה מבעלה יכולה לתבוע מזונות
עבר, ואין חזקה של מחילה. וכעין חילוק זה כתבו גם בפד"ר חלק ה'. חילוק זה חוזר גם
בפסק דינו של הרה"ג גלב הנזכר לעיל.

ינ. האם הקרירטיון היחיד הוא - אם נשואה או גרושה

לאחר העיון, אנו סבורים שהבחנה בין נשואה לבין גרושה לא יכולה להיות ההבחנה היחידה
והחד משמעית, הקובעת האם יש חזקה של מחילה או שאין חזקת מחילה.

ראשית, לאור העובדה שמצאנו גם באלמנה, שלאחר שנתיים או שלוש (לפי הנסיבות),
חזקה שמחלה על מזונותיה מכך שלא תבעה, והרי אלמנה כבר אינה מתגלגלת עם בעלה.

כמו כן, הראיה מדברי הר"י מיגאש אינה ראייה מוחלטת לכל מציאות. שכן, בנידון הר"י
מיגאש, האב לא היה במקומה של האם, לפיכך לא יכלה לתובעו בדין. אשר על כן, הימנעות
מהתביעה אינה מלמדת דבר. בשונה מכך, הגרושה בדרך כלל יכולה לתבוע את האב. כמו
כן, לא מבואר בתשובה מהי התקופה בה נעדר ממקום מגורי האם והבת - האם אכן מדובר
על שנתיים שלוש, שהיא התקופה בה יש ביסוס לחזקת המחילה על פי דינה של אלמנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת ועוד - המהרש"ם הדגיש, שהסברא לפיה אישה נשואה דרכה להתגלגל עם בעלה, נאמרה גם במצב של קטטה. כלומר, לא רק הרמוניה מלאה מביאה לידי ויתור על זכויות.

עולה אם כן השאלה, מה בדיוק הכוונה שהיא מתגלגלת עם בעלה?

אפשרות אחת היא שהדבר נובע מהקשר הזוגי ביניהם (גם בתקופה שהם בנפרד תקופה ארוכה) ויש עדיין זיקה נפשית משמעותית ביניהם. אך עדיין תעלה השאלה, מדוע גם באלמנה שלא תבעה, יש בסיס לומר שמחלה.

אפשרות שנייה היא לומר, שבנשואה, לאור האינטרסים המשותפים המגוונים שביניהם, שיש בהם יחסי קרבה ארוכי טווח, ההנחה היא שאישה מוכנה לוותר על חלק מזכויותיה, כל עוד הצליחה להסתדר. האישה מבינה שלכך שלא תמצה זכויותיה בתחום זה, עשוי להיות רווח אחר ארוך טווח. הסבר זה עשוי להלום גם מצב של אלמנה, אשר לה מערכת יחסים מתמשכת עם היורשים (היתומים), ויתכן שמחמת זאת היא מעדיפה שלא למצות את זכויותיה ומוותרת על חלקן.

אם נפרש כדרך השניה, נמצא שלעיתים, גם בגרושה, בעיקר בתקופתנו, כאשר הורים גרושים ממשיכים לנהל במשותף את החזקת הילדים חינוכם, הוצאותיהם לתרבות ופנאי וכד', הרי שהם מתגלגלים כלכלית זה עם זה. במצב כזה, הורים מבינים שלעיתים אין זה נכון למצות את זכויותיהם, כיוון שלצד אי מימוש הזכויות בנקודה מסוימת, עשויים להיות רווחים בנקודות אחרות.

יה. תיאור המצב בנדון דידן

יש לתאר ראשית את המצב העובדתי בנדון דידן.

האם, מצד אחד פנתה אל האב מעת לעת בטענה שעליו לשלם מזונות, אך מאידך לא פתחה הליך כנגדו. היא הסבירה זאת בכמה סיבות - חששה מעימות עם האב, אכיפה בהוצל"פ עשויה לפגוע באב וכתוצאה מכך בבנות, וכן פגיעה של הקשר בינה ובין הבנות עשוי להיפגע, עד כדי ניכור הורי (כך בסיכומי התובעת).

יש ביסוס לכך שבמהלך השנים, האב הוציא כספים משמעותיים לטובת בנותיו - חוגים והוצאות אישיות, באופן נרחב. האם לא הכחישה שהאב נותן לבנות ביד רחבה. ביטוי לכך ניתן למצוא במה שכתבה שהיא חששה שתביעת מזונות כלפיו, תפגע ביחסים שלה עם הבנות. דהיינו, הבנות מקבלות מן האב ביד רחבה.

מבחינה הלכתית, האיש התחייב בהסכם שאושר כפסק דין בסכום מזונות קבוע לאם כנגד מזונות הילדים. לפיכך, אמנם מדובר על חוב מזונות, אך אין מדובר על חוב מזונות עקרוני בלבד, כמו באלמנה או מזונות ילדים שבתשובת המהרש"ם, אלא בחוב שהתגבש לכדי חוב כספי ברור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נעיר עניין נוסף - מדובר על תקופה ארוכה של חוסר תשלום של דמי המזונות. נראים הדברים, שהימנעות האם מאכיפת החיוב של האב, נבעה משיקולים שונים, בתקופות שונות. יתכן שבשנים הראשונות בהן הילדות היו קטנות, הגורם לאי התביעה היה החשש הישיר של האם מן האב. בשלבים אחרים, (לדוגמה כאשר האם חיה עם בן זוג בבית אחר, ועברו להסדר של שבוע שבוע), הדבר נבע מכך שאחריות האב היתה גדולה יותר מן המתוכנן, ולכן לא רצתה לתבוע ממנו. בשלבים אחרים, שהבנות גדלו והאב נותן להן ביד רחבה, הדבר נבע מכך שחששה שהדבר יפגע בקשר שבין הבנות לכינה.

יט. האם בנדון דידן היתה מחילה

האישה הסבירה את אי גביית המזונות בחשש מפני האב, בכך שלא רצתה לפגוע בבנות, ולא לפגוע ביחסיה עם הבנות.

לעיתים תוכן טענה כזו, היא שעצם התביעה עשויה לגרור מתחים וכד'. אך מהתמונה כפי שהוצגה בפנינו, נראה שבנדון דידן, היה לאישה אינטרס שלא לפגוע במערכת היחסים כפי שהתגבשה, גם משום שהיא ובנותיה נהנו מן המצב. האב הוציא בגין הבנות הוצאות משמעותיות שאינו חייב בהן מן הדין, שילם באופן מלא הוצאות שאמורות להיכלל כ"מחציות" כגון חוגים וכד'. האם לא הכחישה זאת.

יתר על כן, האיש טוען שבידי בנותיו מצוי מספר כרטיס האשראי והן עושות בו שימוש. האם לא הכחישה. אף שנראה שמצב זה קיים רק בשנים האחרונות (שהבנות גדולות). נמצא שהאב משלם באופן ישיר לבנות, לפחות חלק מן ההוצאות אשר בעבורן התחייב לאם.

נמצא, שלפחות בחלק מן השנים, האם נמנעה מהגשת תביעה, לא רק כדי לא לפגוע בקשר של הבנות עם האב, אלא משום שהיא הרוויחה מהם באופן ישיר ועקיף. כמו כן, הוצאו על ידי האב הוצאות שמגיע לו השבה על חלקן.

נראים הדברים שתמונת המצב היא, שהאם יודעת שהאב מוציא על בנותיו הוצאות ניכרות בכל חודש, וכן שוהה איתן יותר מן הקבוע בהסכם, אך לא משלם לה את מזונותיהן. כמו כן יודעת האם שאם היא תתבע את המזונות, מעבר לכך שהדבר יגרור פגיעה רגשית ביחסים, ואולי אף פגיעה ביחסים שבין האם לבנות, האב עשוי להפחית מהתשלומים הנרחבים, ואולי גם לא יקיים הסדרים נרחבים. במצב זה בחרה האם שלא לתבוע בפועל תשלום מזונות, אף שהדבר גרם לכך שהיא נכנסת להתחייבויות (הלוואה של כ-100,000 ש"ח).

בהיבט זה, אילו מדובר היה על חיוב מזונות שלא מכח הסכם, שאז מעמד תביעת האם היה למעשה להשבת מה שזנה את הילדים, ייתכן בהחלט שבית הדין היה נוטה לומר, שלפחות בשנים האחרונות בהן האב תומך בבנות באופן ניכר וכפי הנראה מעבר לסכום המזונות הקבוע בהסכם, הרי כשכלכלה האם את בנותיה בזמן שהיו בביתה, עשתה זאת שלא על מנת לגבות את המזונות מן האב. אך לאור העובדה שבנדון דידן חיוב האב מתבסס על

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התחייבותו שבהסכם, הרי שכפי שהעלינו לעיל, לכאורה על מנת להיפטר, נדרשת אומדנא דמוכח עד שהדבר יהיה ברור בליבו ובלב כל אדם. כך לפי ההסבר השלישי לעיל. אמנם, לפי ההסבר השני, נראה שבמזונות שהאישה נדרשת להוציא מידי חודש בחודשו, יש ראייה למחילה בהעדר תביעה, וסברא זו נכונה גם אם חיוב המזונות של האב הוא קבוע בהסכם.

כ. שיקולים להפחתת החיוב

אנו סבורים שיש בסיס להפחתת הסכום להשבה בגין חוב העבר, הן לאור העובדה שעולה בהחלט שהאב הוציא בגין הבנות סכומי כסף שהיה זכאי בגינם להשבה, כגון חוגים, שסתמם שהצדדים מתחלקים בהם בשווה. אמנם, נדרשת הסכמה מראש, אך גם הסכמה שבשתיקה, כאשר האב משלם את החוגים היקרים ואינו משלם מזונות, יכולה להיחשב הסכמה לקיזוז.

גם החזקת כרטיס אשראי של האב על ידי הבנות, עשויה להפחית באופן ישיר הוצאות שעל האם לשאת בהן, ותמורתן היא אמורה לקבל את דמי המזונות. כאשר לנערות, הבנות של שני הצדדים, זמין כרטיס אשראי של אביהן, הן רוכשות בו בגדים ואוכל, שכלולים בהוצאות המזונות המוטלים על האם.

כא. משמעות ההלוואה שנדרשה האם ליטול

האם הראתה, שנדרשה ליטול הלוואה, אשר הסכום שנוטר לפירעון עומד על כ- 100,000 ש"ח. יש לציין, שמן המסמכים שהוגשו נראה, שזה היה הסכום הנומינאלי של ההלוואה, וכנראה עד היום שולמו בעיקר הריביות.

גם אילו סברנו שיש לראות בהתנהלות האם כמחילה, ניתן לטעון שביחס לסכום זה לא היתה מחילה. שכן כפי שראינו לעיל, אלמנה שלא תבעה מזונותיה ב' וג' שנים, שאנו מניחים שמחלה על מזונותיה, מכל מקום אם לוותה ואכלה - לא מחלה.

כאמור לעיל, המפרשים לא ביארו הבחנה זו באלמנה. יתכן לומר, שיש הבדל בין אם האלמנה הצליחה להסתדר משלה, אזו הסברא נותנת שלא התכוונה מראש להיפרע מן העזבון. גם אם היורשים קיימת מערכת יחסים מסוימת, וכפי הנראה היא "מתגלגלת" גם עמם ולא מבקשת למצות את זכויותיה כאשר היא מצליחה להסתדר בכוחות עצמה. אך אם לא הצליחה להסתדר ונדרשה ללוות, אין ביטוי לכך שהאישה נכנסה לחוב כלפי צד שלישי, ולא התכוונה לגבות את חובה מן האיש. מדוע שתעשה כן?

אשר על כן, ביחס לסכומים שמעבר ליכולותיה, דהיינו ההלוואה שנטלה, אין להחיל כל סברה של מחילה או שזנה שלא על מנת לגבות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כב. הכרעה מכח הפשרה

כאמור לעיל, אנו סוברים שאין זה נכון לקבוע שבאישה גרושה, החזקה הברורה היא שלא מחלה על חוב האב למזונות הילדים, והדבר נתון לשיקול דעת, ויתכן קיומן של אומדנות מספקות למחילה. בנדון דידן, בשנים האחרונות, בהן האישה גם הרוויחה מכך באופן ישיר או עקיף, יש בסיס משמעותי יותר לטענת המחילה.

בנוסף, הוצאת האב כספים משמעותיים על הבנות חסכה גם לאם מהוצאות שאילו לא הוציא האב היתה היא נדרשת להוציאם. לא ניתן לקבוע מהם הסכומים שנחסכו לאם בעקבות תשלום האב.

לאור האמור, סבור בית הדין שיש לפסוק בתביעה בדרך של פשרה הקרובה לדין, במקום שהדין אינו יכול להתברר (שו"ע חו"מ סימן יב סעיף ה').

משהגענו לפסוק בדרך של פשרה, יש לתת משקל גם לשני היבטים נוספים - ראשית, אכן היקף הסדרי השהות של האב גבוהים מאשר נקבע בהסכם. בנוסף, התנהלות האם שאינה מגישה תביעה לאכיפת ההסכם, יוצרת מידה של הסתמכות של האב. אם אכן שני הצדדים מבינים שתביעת המזונות של האם כנגד האב, תגרור פגיעה בהיקף התמיכה של האב בבנות, הרי לא ניתן ליהנות מהרווחה שיוצר האב, ולאחר מכן לתבוע את הסכום המלא להשבה.

קיומו של חוב של האם בסך של כ- 100,000 ש"ח, אף אם ההלוואה נלקחה לאו דווקא לצורכי הבנות, אף הוא משיקול הפשרה, כאמור לעיל בניתוח ההלכתי.

כג. הכרעה בהיקף החיוב עד מועד פסק הדין

לאחר שיקול הדעת, מעמיד בית הדין את חוב האישה כלפי האישה על סך של 120,000 ש"ח, זאת בגין מזונות עד לסוף שנת 2025.

סכום זה, בגין מזונות עבר, ישולם לאישה ב- 60 תשלומים של 2,000 ש"ח בכל חודש, החל מחודש ינואר 2026.

דין גביית חוב זה, כדין גביית חוב מזונות.

אי תשלום במשך 3 חודשים (חוב כולל של 6,000 ש"ח), יגרור את הזכות לגבייה מיידית של כל יתרת החוב.

כד. מזונות הבנות מכאן ולהבא

בית הדין סבור שיש מקום לדון בטענה לשינוי נסיבות, אך לא נפתחה תביעה לביטול הסכם או להפחתת מזונות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא ברור כלל מה תהיה ההכרעה בתביעה לגופה, אם תוגש, שכן נתונים בסוגיה זו לא עמדו בפני בית הדין.

כמו כן, לא ברור מה עיקר הדין, ללא קיומו של הסכם, זאת בין היתר לאור העובדה שכפי הנראה הכנסות האב גבוהות משל האם.

לאור האמור, בית הדין יציע הצעת פשרה בנוגע למזונות עתידיים, אשר אם תקבל, תייתר את פתיחת התיק והדיון בהמשך חיוב המזונות.

הצעת הפשרה לגבי מזונות מכאן ולהבא:

1. האב ישלם לאם עבור כל בת, סך של 500 ש"ח מזונות, עד הגיען לגיל 18 או סיום לימודי התיכון - המאוחר מביניהם.
2. בנוסף, האב יפקיד סך של 250 ש"ח עבור כל בת לחסכון, עד הגיעה של כל בת לגיל 20.
3. בהגיעה לגיל 20, תעמוד לכל בת הזכות למשיכת החסכון.

כה. החלטה

- א. בגין מזונות עבר, ועד סוף שנת 2025, מחייב בית הדין את האיש בסך של 120,000 ש"ח.
- ב. סכום זה, בגין מזונות עבר, ישולם לאישה ב-60 תשלומים של 2,000 ש"ח בכל חודש, החל מחודש ינואר 2026.
- ג. במקרה של אי תשלום במשך 3 חודשים (חוב כולל של 6,000 ש"ח), תעמוד יתרת החוב לגבייה מיידית.
- ד. דין גביית חוב זה, כדין גביית חוב מזונות.
- ה. תוך 14 יום, ישיב כל צד, האם מקבל את הצעת הפשרה בנוגע למזונות החל מחודש 1/2026.
- ו. אם אחד הצדדים לא יסכים לאמור, כל עוד לא ניתנה החלטה אחרת, ישולמו המזונות בהתאם להסכם.
- ז. החל מחודש ינואר 2026, ניתן יהיה לאכוף גביית מזונות בהוצל"פ, רק בגין 3 חודשים לאחור. השתהות מעבר לכך, תחשב כוויתור על תביעת מזונות אלו.

ניתן לפרסם בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום א' בשבט התשפ"ו (19/01/2026).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה

גט

OVER

משפחה • משפט • ומה שביניהם

WWW.GET-OVER.CO.IL

